
MOJA DIREKTORICA, LELJA DOBRONIĆ

IM 32 (1-2) 2001.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

MAJA ŠKILJAN ▫ Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Bilo je već blizu 5 sati popodne: bila sam dežurna i polako se pripremala za odlazak kući. Premda je već bilo vrijeme zatvaranja muzeja, na njegovim je vratima još uvijek stajala moja direktorica, kao da iščekuje zakašnjele posjetioce. Rijetko je kad, naime, odlazila kući ranije. I doista, postariji se bračni par Engleza, vodeći na uzici dva velika psa, zaustavio ispred tadašnjega Povijesnog muzeja Hrvatske i, u velikoj neprilici, upitao Lelju Dobronić na engleskom (sporazumijevala se - to moram napomenuti - na svim jezicima vrlo vješto) bi li mogli pogledati izložbu i što da rade sa psima. Iako baš nije bila oduševljena kućnim ljubimcima, a osobito ne tako velikima, Lelja je odmah pristala pričuvati pse samo da bi muzej imao dva posjetioca više, a stranci, naravno, nikad nisu saznali da je čuvarica njihovih rasnih ljubimaca bila direktorica muzeja osobno. Tako su joj na odlasku ponudili još i napojnicu.

Ovakav sam pomalo neobičan, a možda će se nekome činiti i nedoličan, uvod odabrala namjerno kako bih već na samom početku istaknula jednu od Leljinih, za muzej važnih, osobina, a to je velika ljubav prema muzeju, kao i želja da u nj privuče što više posjetilaca. Ispričavam se, prije svega njoj, "svojoj direktorici" Lelji Dobronić, što je u tekstu nazivam tako intimno - "Lelja", ali to ni najmanje nije zato što bih se osjećala s njom "na ravnoj nozi", već mi se, naprotiv, čini da na taj način iskazujem svoje duboke emocije koje prema njoj osjećam još i danas, nakon 28 godina muzejskog poznanstva. Iz istog sam razloga odabrala i naslov ovom tekstu, iako bi, zasigurno, bilo priličnije da se "moja" u njemu zamijeni s "naša". Možda će mi mnogi u mojem muzeju zamjeriti što sam "posvojila" našu zajedničku direktoricu. Ali, u jedno sam sigurna - sve što ću ovdje napisati, zajedno s nekim uspomjenama vezanima uz nju, proizlazi iz mojeg istinskog poštovanja i ljubavi prema njoj, ne samo kao osobi koja je mene, a i mnoge od nas u muzeju, mnogo čemu naučila (a prije svega da volimo rad u muzeju) i omogućila nam (bolje rečeno: "tjerala" nas je) i nakon fakulteta dalju naobrazbu, bilo na postdiplomskim ili doktorskim studijima (tko je u Leljino vrijeme nešto postigao danas je sretan i to pripisuje, poput mene, njoj u zaslugu), bilo unutar samog muzeja. A uza sve to se za nas, kad je god to bilo potrebno, gotovo majčinski

brinula i trudila se pružati nam pomoć, pa i u privatnom životu, zbog čega smo joj i danas zahvalni.

Na mjesto direktora Hrvatskoga povijesnog muzeja, Lelja je Dobronić došla 1967. godine i na toj je dužnosti ostala do odlaska u mirovinu, 1980. godine. Danas mi se čini da je tu dužnost obavljala samo 13 godina, jer o svemu što je u tako kratkom roku za muzej učinila mogla bi se napisati knjiga. Možda ću u ovom članku propustiti neke njezine muzejske djelatnosti, no pokušat ću poći od one najvažnije, od prikupljanja muzejskih predmeta za naše bogate zbirke. Osobno je ostavila muzeju veliku i vrijednu zbirku zlatnog i srebrnog nakita koji joj je darovala gospođa Hedviga Harden. Osim toga, Lelja je na različite načine poticala građane Zagreba na darivanje predmeta muzeju, pa je tako jedne godine dala oglas u novine da se priprema velika izložba darova Povijesnome muzeju Hrvatske, u kojem je pozvala Zagrepčane da "očiste" svoje tavane i prekopaju po svojim obiteljskim ladicama i tako pridonese izložbi koju će im muzej zauzvrat darovati. I, doista, građani su se u velikom broju odazvali, a darovani su predmeti ispunili 13 velikih izložbenih prostorija na prvom katu Rauchove palače. A kako su se muzeji u to vrijeme financirali i prema broju prikupljenih predmeta, ne samo da smo, uz Prirodoslovni muzej, bili najbolji (za "prirodoslovce" je često znala reći da im ne možemo konkurirati, jer oni, već kad izađu na ulicu, uhvate kukca i imaju jedan predmet više), nego je svim kustosima naredila da inventiraju muzejsku građu i da o njoj vode stručnu dokumentaciju, te da, napokon, predmete obrade u katalozima zbirki.

U svemu što je od nas zahtijevala bila nam je veliki autoritet i morali smo je slušati. Ponekad nam je to bilo jako teško, ali se danas sa simpatijama toga prisjećamo. Jednom sam prilikom, na primjer, trebala u nedjelju dežurati na izložbi, no ujutro sam se razboljela i nisam stigla naći zamjenu, pa sam od straha pred svojom direktoricom poslala svog tatu da dežura umjesto mene! Kasnije su me stariji kolege pitali kako mi je tako nešto uopće moglo pasti na pamet, no nitko do danas nije saznao da sam to učinila u velikom strahu pred Leljom i da sam bila i te kako ponosna na tu svoju ideju, a sve u želji da se Lelja ne naljuti.

sl. 1 Dr. Lelja Dobronić

No, vratimo se katalozima i načinu na koji smo "u Leljino doba" (tako mi danas u muzeju zovemo to vrijeme) radili kataloge. Naime, financijska su sredstva i tada bila mala, a naša je izdavačka djelatnost, usprkos tome, bila velika. I za to je, naravno, bila zaslužna Lelja Dobronić. Sve smo radili sami bez ikakvih tehničkih pomagala kakva su nam danas na raspolaganju (kompjutori, skeneri i sl.), od prijeloma kataloga, tzv. "špigla", do - ponekad - fotografiranja predmeta, od lekture i korekture, a često i prijevoda teksta, do dizajna korica i do, kako se to danas naziva, prostorne koncepcije i oblikovanja izložbe. Radili smo sve to zajedno s Leljom Dobronić, odnosno, točnije, radila je Lelja Dobronić zajedno s nama. Moglo bi se reći da smo manju pozornost pridavali vanjskom izgledu nego sadržaju, no zbog toga smo se mogli pohvaliti velikim brojem kataloga zbirki i izložaba. U to je vrijeme muzej izdao čak četiri monografije, od kojih neke još i danas, premda su već davno rasprodane, služe studentima kao stručna literatura. Uza sve to treba još spomenuti i četrdesetak publiciranih predavanja, koja su kustosi ili vanjski suradnici održavali uz pojedine izložbe, a umnažala su se na šapirografima i uvezivana su u običan tanak papir na koji su čuvari, za vrijeme posla, lijepili etikete s imenom autora i naslovom predavanja.

I, napokon, u okviru znanstvenog rada muzeja, Lelja Dobronić je osmislila dugoročan projekt istraživanja materijalne kulture feudalizma (ISMAF), kombinirajući metode studija povijesnih izvora, arheoloških radova na terenu, te raznih grana pomoćnih povijesnih znanosti s ciljem da se istraži razdoblje između 13. i 16. stoljeća kako bi se dobio pregled naseljenih mjesta, cesta i mostova, burgova, sela i gradova, rudnika, samostana i crkava na području Hrvatske u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. U tom je projektu bio predviđen i dalji rad na proučavanju i publiciranju izvora *Povijesnih*

spomenika Zagreba (Monumenta historica civitatis Zagrabiae) na čijim je svescima, nakon Ivana Tkalčića i Emilija Laszowskog, Lelja samostalno radila te prikupila, sredila i prepisala građu o životu Zagreba u 17. i 18. stoljeću. To su bili svesci broj XIX., XX. i XXI., ujedno i posljednji. Njezin posao, na žalost, nitko do danas nije nastavio.

A što se tiče muzejskih izložaba, Lelja ih je pripremala i postavljala zajedno s tehničkim osobljem i kustosima, dok je likovnu i prostornu koncepciju oblikovanja izložbe ponekad prepuštala kustosima-autorima, ali uza svoj neprestani i strogi nadzor.

Isto je tako tražila kako bi na što je moguće više načina prezentirala muzejski materijal. Izborila se za to da je muzej dobio na upravu i korištenje dvorac Golubovec, nedaleko od Donje Stubice. Mislila je da će izlaganjem predmeta u njemu bar privremeno spasiti dvorac od propadanja, a istovremeno tamošnjim stanovnicima i izletnicima približiti makar malen dio muzejskih zbirki, i to onaj koji je bio posebno vezan za povijest toga kraja. Naravno, u tome smo sudjelovali svi, između ostalog dežurajući vikendom na svježem sljemenskom zraku. Osim toga imali smo i tzv. Muzeobus, staru kamionsku prikolicu preuređenu u pokretnu izložbenu dvoranicu, koji je s pedagogom i vozačem obilazio mjesta u okolici Zagreba i upoznao učenike udaljenih škola s muzejskim izložbama što su za tu priliku bile prilagođene transportu i izvedene u reduciranom opsegu. Sličan je oblik suradnje postojao i s tvornicama, od kojih su neke uredile manje izložbene prostore gdje smo izlagali originalne predmete.

Posebno vrijednim akcijama muzeja, kojima je idejni začetnik bila i opet naša Lelja, svakako su pripadali i *Ljetni dječji dani*, prvi put održani 1974. godine. Bili su prije svega namijenjeni djeci koja su za ljetnih praznika ostajala u Zagrebu i, dolazeći svakodnevno u muzej, slušala priče kustosa o muzejskim predmetima,

razgledala ih i crtala. Na kraju ljeta djeca bi napravila izložbu svojih radova u veži muzeja, a nakon izbora najboljeg crteža svi zajedno, uz pratnju roditelja, odlazili smo na cjelodnevni izlet s ručkom, najčešće u blizinu nekog dvorca.

Lelja je organizirala i "Prijatelje PMH-a" i "Mlade prijatelje PMH-a", koji su imali tu povlasticu da su nakon šest posjeta muzeju i, pošto su skupili šest žigova u svojoj iskaznici, dobili na dar kataloge i značke. I za njih je bio planiran izlet, obično u vezi s temom tadašnje izložbe, kako bi upoznali kulturno-povijesne spomenike nekog područja.

I danas se u muzeju održavaju koncerti, ali ne više pod sada već zaboravljenim i pomalo sjetnim, Leljnim nazivom "Večeri u Povijesnome muzeju Hrvatske". Tu su još uvijek prisutne i glazbene institucije, koje su u ono vrijeme imale i do 90 koncerata godišnje, dok je danas ta brojka prepolovljena.

I na kraju ovog dijela moram još spomenuti i velik trud naše direktorice koji je ulagala u borbu za novu zgradu Povijesnog muzeja Hrvatske i za njegov stalni postav. Nije propuštala niti jednu priliku, bilo u medijima ili na skupovima, predavanjima i gdje je god mislila da će naići na razumijevanje, a da ne istakne važnost prikaza povijesti Hrvatske, kao i neprikladnost sadašnje zgrade u Matoševoj ulici, koja je, kako je običavala reći, samo jedan malo bolji plemićki stan u koji bi bilo upravo smiješno i uvredljivo smjestiti cijelu hrvatsku povijest.

Lelja Dobronić rođena je Zagrepčanka sa završenom Klasičnom gimnazijom i studijem povijesti umjetnosti i povijesti na Filozofskom fakultetu u svojem rodnom gradu. Počela je raditi kao kustos Gliptoteke od 1944. do 1948. godine, kada u istom zvanju nastavlja posao u Muzeju grada Zagreba. U međuvremenu doktorira (1946. g.) s temom "Umjetnost kovanog željeza u sjevernim hrvatskim krajevima". Znanstveni je suradnik Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i Muzejskoga dokumentacijskog centra u Zagrebu, a - kako sam već spomenula - 1967. godine postaje direktor Povijesnog muzeja Hrvatske i tu ostaje do 1980. godine. Još je 1945. godine postala član Komisije za sakupljanje i čuvanje spomenika i starina i Komisije za restauriranje spomenika. Jedan je od osnivača Muzejskog društva Hrvatske i časopisa *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, čiji je bila glavni urednik (1952-1965. g.). Bila je član redakcije zbornika Muzeja grada Zagreba, *Iz starog i novog Zagreba*, i suradnik *Enciklopedije likovnih umjetnosti*, te vanjski suradnik Instituta za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, kao i član Međunarodnoga komiteta za regionalne i lokalne muzeje ICOM-a.

Stručni i znanstveni opus Lelje Dobronić obuhvaća više stotina radova koje neprestano objavljuje u najrazličitijim publikacijama. Nabrojiti ću samo nekoliko monografija koje su nam u našem muzejskom poslu neophodne i važne. Za povijest, posebno urbanizma i arhitekture

grada Zagreba, s polica naše biblioteke često uzimamo knjige: *Stare numeracije kuća u Zagrebu*, 1959.; *Zagrebački Gornji grad nekad i danas*, 1967.; *Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba*, 1971.; *Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova*, 1983.; *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas*, 1986.; *Zagrebačka biskupska tvrđa*, 1988.; *Biskupski i kaptolski Zagreb*, 1991.; *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, 1992.; *Renesansa u Zagrebu*, 1993.; Lelja se bavila istraživanjem i povijesću nestalih redova templara, ivanovaca, sepulkralaca, augustinaca, što je objavljeno 1984. u djelu *Viteški redovi u Hrvatskoj*. O bližoj i daljoj okolici Zagreba napisala je knjižice *Po starom Moravcu*, 1979., i *Dvorac Golubovec*, 1972. Proučavala je i povijest Križevaca i križevačke okolice, posebno kalničkih plemenitaša čiji je i sama potomak. Za knjigu *Kalnički plemenitaši* 1998. dobila je najveću nagradu Matice hrvatske, nagradu Ivan Kukuljević Sakcinski. Za monografiju *Glogovnica*, publiciranu 1999., u kojoj govori o prošlosti znamenite i tajanstvene glogovničke crkve, kao i za izučavanje Križevaca i njegove okolice, 5. travnja 2000. proglašena je počasnom građankom toga grada. Još je 1969. za vrijedan doprinos povijesnom proučavanju Zagreba i Hrvatske dobila nagradu grada Zagreba, a 1987. i nagradu za životno djelo Pavao Ritter Vitezović. Odlikovana je i Redom Danice ilirske s likom Ruđera Boškovića. Počasna je članica Družbe Braće hrvatskog zmaja.

I na kraju, Lelja ima jedan veliki hobi - planinarenje. Spominjem to zato što je još jedna moja uspomena indirektno povezana upravo s tim hobijem. Bilo je to 1976. godine ili nešto kasnije, kad je naša Lelja otišla s planinarima na Triglav i ondje je ozlijedila nogu tako da su je helikopterom prevezli u bolnicu u Jesenicama. Baš smo u to vrijeme raspisali u muzeju natječaj za pedagoga, a u tiskaru je hitno trebalo poslati moj katalog *Iz obiteljskih ostavština*, pa smo morali "izdizajnirati" korice. Sjećam se da smo obavili i jedno i drugo uz pomoć najvećih - odmah iza Lelje, dakako - autoriteta među kustosima, dr. Marijane Schneider i mr. Maje Šerčer. Izabrali smo jednog od kandidata za pedagoga i riješili "slučaj korica". Ono prvo smo izveli pod posebnim uvjetima, a sve zato da zadovoljimo Lelju (odnosno zato da se Lelja ne naljuti): osnovali smo komisiju koja se sastojala od svih kustosa i nekih tehničkih radnika i svim smo kandidatima - budućim pedagogima dali priliku da pokažu što znaju tako što su morali voditi po jednoj od izložaba (tada smo ih istovremeno imali tri). Svaki je od nas, na kraju vodstva, svakom kandidatu dao bodove, a primili smo onoga tko je skupio najviše bodova. A što se tiče korica mojeg kataloga, mislili smo da će se Lelji svidjeti ako na ovitku bude uzorak živopisnog Kulmerovog tepiha. Da bismo bili sigurni hoće li naša direktorica sve to odobriti, odlučili smo spojiti ugodno s korisnim i otići u Jesenice. Zapravo su poslali onako mene, misleći da je najjednostavnije, ako treba, za to "žrtvovati" najmlađega kustosa. I, naravno, naša je direktorica bila nezadovoljna

i ljuta, jer niti je bio izabran pravi pedagog niti su bile odabrane prave korice ("kao talijanska bilježnica", tako ih je nekako prokomentirala). Ipak, Kulmerov je tepih ostao na katalogu, a pedagog je u međuvremenu postao izvrstan stručnjak za kartografiju i danas je ravnateljica muzeja.

Horizontal lines for handwritten notes.

Horizontal lines for handwritten notes.

MY DIRECTRESS, LELJA DOBRONIĆ

Lelja Dobronić was born in Zagreb and earned her degree in art history and history at the University of Zagreb. She began work as a curator at the Museum of Plaster Casts from 1944 to 1948, and then moved to the Zagreb City Museum. She earned her PhD in 1946 with the thesis "The Art of Wrought Iron in Northern Croatia".

She is one of the founders of the Croatian Museum Society and the periodical Bulletin of the museum and conservation workers of Croatia, for which she was editor-in-chief (1952-1965). She was on the editorial board of the publication of the Zagreb City Museum From Old and New Zagreb, a contributing associate to the Encyclopaedia of Fine Art, and an associate of the Institute for the History of Art at the Faculty of Arts in Zagreb, as well as a member of ICOM's International Committee for Regional and Local Museums.

Lelja Dobronić's professional and scholarly opus encompasses several hundred works that she continuously published in various periodicals. In 1969 she was recognised for her work in studying Zagreb and Croatia and received the Zagreb City Award, and in 1987 she was recognised for her lifetime achievement with the Pavao Ritter Vitezović Award. She is an honorary member of the Brotherhood of the Croatian Dragon. She was appointed to the post of directress of the Croatian History Museum in 1967, and she held this post until her retirement in 1980. She donated a large and valuable collection of gold and silver jewellery to the Museum and called on people to donate valuable items to the Museum. Within the framework of scholarly work in the Museum, Lelja Dobronić put forward a long-term project for the study of the material culture of the feudal age (ISMAF), combining the methods of the study of historical sources, archaeological fieldwork and various ancillary historical disciplines with the aim of studying the period between the 13th and the 16th century. She promoted publishing activities that were substantial during her tenure, although she worked with limited resources. She constantly sought to present museum holdings in new ways. Apart from the so-called Museum Bus, that was adapted to serve as a small moveable exhibition room, the museum also worked together with factories, some of which created small exhibition rooms where original museum objects were placed on show. She was the initiator of especially valuable drives of the Museums aimed at children that spent their summer holidays in Zagreb. She also organised the "Friends of the Croatian History Museum" and the "Young Friends of the Croatian History Museum". She also fought hard for a new building for the Croatian History Museum and for its permanent exhibition. She did not miss an opportunity, whether in the media or at seminars or lectures, to stress the importance of presenting the history of Croatia as well as the fact that the present building in Matoševa Street is inadequate for this purpose. The building is, as she liked to say, is no more than an above-average aristocratic building, and it would be ridiculous and insulting to place the entire history of Croatia in such a building.